

نقد آراء خاورشناسان با تکیه بر علوم قرآنی

مؤلف:

مآثره رحیم پور ازغدی

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه : رحیم پور ازغدی، طاہرہ
 عنوان و نام پدیدآور : نقد آراء خاور شناسان با تکیہ بر علوم قرآنی / مؤلف: طاہرہ رحیم پور ازغدی.
 مشخصات نشر : مشهد: انتشارات ۱۱۰ [صد و ۱۱۰] ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاہری : ۳۰۱ ص.
 شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۳۵۸ - ۵۲ - ۰
 وضعیت فهرست نویسی : قیبا
 وابستگی : کتابنامہ: ص. ۲۸۱-۳۰۱.
 موضوع : قرآن - تحقیق
 موضوع : قرآن - دفاعیہا و ردیہا
 موضوع : خاور شناسان - دیدگاه درباره قرآن
 ردہ بندی : ۷۱۳۹۲ ن ۳۲۶/۳ BP۶۵
 ردہ بندی دیوینی : ۲۹۷/۵۹
 شمارہ کتابشناسی ملی : ۷۱۳۹۲۲

ناشر: انتشارات ۱۱۰ (صد و ۱۱۰)
 نام کتاب: نقد آراء خاور شناسان با تکیہ بر علوم قرآنی
 مؤلف: طاہرہ رحیم پور ازغدی (عضو هیئت علمی، انشکاء فردوسی مشہد)
 صفحہ آرایہ: سیدہ طیبہ یحیی
 چاپ: مقرب
 نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۵
 تعداد صفحات: ۳۰۱
 قطع: رقعی
 تیراژ: ۵۰۰ نسخہ
 قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۳۵۸ - ۵۲ - ۰
 تلفن ناشر: ۰۹۱۵۷۳۹۲۸۱۴

سخن مؤلف:

از همان آغاز که غرب کوشید هویتی مشخص برای خویش پردازش کند تعریف شرق به مثابه «دیگری» ضرورت یافت پس باخترا آغاز به «غیریت سازی» خاور نمود و شرق شناسی بعنوان گفتمانی در خدمت این جریان ظهور کرد. از این رو اگر خاورشناسی بررسی شود هیچ گاه نخواهیم توانست مسیرهای منسجمی را درک کنیم که از طریق آن ها فرهنگ و اندیشه غرب توانست حوزه های جامعه شناختی، عقیدتی، سیاسی و علمی شرق را با شناسی و حتی بازآفرینی کند.

از آن جهت که در میان پژوهش های خاورشناسان، مطالعات قرآنی از همه چشم انداز است. توجه به تأثیر گذاری آثار و تألیفات مستشرقین بر افکار بشری نسبت به اسلام، تحلیل رویکرد آنان، ضروری به نظر می رسد. پژوهش حاضر تلاشی است در جهت نقد نظریات و اندیشه های مستشرقان؛ انشاء الله که مورد تأیید تمام عصر حاضر واقع گردد.

در خاتمه بر خود لازم می دانم از همه عزیزانی که در این تحقیق بنده را یاری کردند به ویژه "جناب آقای دکتر رضا آزاد" عضو هیئت علمی دانشگاه فرودسی مشهد و مسئولین کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامیه تشکر و قدردانی نمایم.

طاهره رحیم پور ازغله

عضو هیئت علمی دانشگاه فرودسی مشهد

بهار ۱۳۹۵

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

فصل اول: استشراق و دوره‌های آن ۱۷

پیشینه‌ی تاریخی شرق‌شناسی ۱۹

خاورشناسی قبل از اسلام ۲۱

شرق‌شناسی پس از اسلام ۲۲

خاورشناسی در اسلام ۲۳

خاورشناسی و اتصال عالم و تمدن اسلامی به غرب از قرن سیزدهم میلادی ۲۵

قرن بیستم آغاز استشراق علمی ۲۷

نتیجه و جمع‌بندی ۲۸

فصل دوم: دیدگاه متفکران اسلامی درباره استشراق ۲۹

مقدمه ۲۹

مکتب استشراق علمی ۳۰

فصل سوم: دیدگاه مستشرقین درباره قرآن ۳۳

فصل چهارم: گستره‌ی فعالیت مستشرقان ۳۹

تأسیس مرکز مطالعات در کشورهای اسلامی و غیر اسلامی ۴۰

تألیف و ترجمه و تدوین ۴۲

۴۶..... مراکز آموزشی.....

فصل پنجم: حوزه‌های قرآن پژوهی مستشرقان ۴۹

۴۹..... ترجمه قرآن.....

۵۸..... چاپ قرآن کریم.....

۵۹..... چاپ مجسم و دایرة المعارف.....

۶۸..... تصحیح و چاپ نسخه‌های خطی قرآن.....

فصل ششم: تحلیل و یکپارچه‌سازی خاورشناسان به قرآن ۷۳

۷۳..... تاریخ قرآن.....

۷۵..... نزول قرآن.....

۷۷..... دیدگاه وایل.....

۷۹..... دیدگاه نولداکه.....

۸۳..... دیدگاه بلاشر.....

۸۵..... دیدگاه سایر مستشرقان.....

۸۹..... تعارض سوره‌های مکی و مدنی در اسلوب.....

۹۰..... تعارض سوره‌های مکی و مدنی در لحن.....

۹۳..... نتیجه‌گیری.....

۹۵..... جمع قرآن.....

۹۶..... انواع رویکردهای مستشرقان به جمع قرآن.....

۹۶..... مطالعات جدلی.....

۹۷..... مطالعات تاریخ محورانه.....

۹۹.....	رویکرد اثبات گرایانه.....
۱۰۳.....	رویکرد فرهنگ محور.....
۱۰۴.....	بررسی و نقد آراء مستشرقان پیرامون جمع قرآن.....
۱۰۴.....	آراء نولدکه پیرامون جمع قرآن.....
۱۱۰.....	آراء بلاشر پیرامون جمع قرآن.....
۱۲۱.....	قراءات قرآن.....
۱۲۱.....	بررسی و نقد آراء مستشرقان پیرامون قراءات قرآن.....
۱۳۰.....	انگیزه مستشرقان در دامن زدن به مسأله اختلاف قراءات.....
۱۳۲.....	نسخه نویسی قرآن.....
۱۳۴.....	تحریف قرآن.....
۱۴۰.....	تحریف عام به واسطه زیاد شدن قرآن.....
۱۴۳.....	تحریف عام به واسطه تبدیل کلمات قرآن.....
۱۴۶.....	تحریف خاص برخی گروه‌ها و مذاهب.....
۱۴۸.....	نقد دیدگاه مستشرقان پیرامون تحریف.....
۱۶۴.....	مصادر قرآن از نگاه مستشرقان.....
۱۶۵.....	دیدگاه مستشرقان پیرامون مصادر قرآن.....
۱۹۰.....	نقد دیدگاه مستشرقان پیرامون مصادر قرآن.....
۱۹۲.....	نقد عام.....
۱۹۸.....	نقد خاص.....
۲۳۱.....	اعجاز قرآن.....
۲۳۳.....	شباهات مستشرقان در اصل معجزه بودن قرآن.....
۲۴۵.....	شباهات مستشرقان پیرامون وجوه اعجاز قرآن.....

مستشرقان و اعجاز تشریعی قرآن ۲۵۲

مستشرقان و معارف قرآن ۲۶۵

ضمائم ۲۸۵

فهرست منابع ۲۸۸

www.ketab.ir

درآمدی بر قرآن و علوم قرآنی

علوم قرآنی عبارتند از علم صرف، لغت و... در پیدایش و تکامل خود وامدار قرآن کریم هستند. فقهاء و اصول به گونه‌ای مستقیم ریشه در قرآن دارند و تأثیر قرآن در اخلاق، کلام آشکار است. در این میان، برخی از علوم، خاص قرآن مجید هستند مانند تفسیر و علوم قرآنی دانش‌هایی هستند که در ارتباط مستقیم با قرآن کریم قرار دارند یا در فهم بهتر قرآن از آن‌ها می‌توان بهره جست که عبارتند از:

- دانش‌های مقدمه‌ای مانند علوم ادبیات عرب، اصول فقه، منطق، عرفان و آگاهی بر علوم طبیعی و تجربی. مکمل بیشتری برای پی بردن به دقت‌ها و ظرافت‌های قرآن در پی خواهد داشت.
 - دانش‌های درون قرآنی مانند تفسیر موضوعی و مباحث آموزه‌ای و معارفی قرآن.
 - دانش‌های قرآن محور که علوم قرآنی نام گرفته است.
- از مجموع این دانش‌های سه گانه به ترتیب می‌توان با عنوان‌های

علوم قرآن، علوم فی القرآن و علوم حول القرآن یاد کرد. با توجه به این که آثار خاورشناسان در مورد قرآن و علوم قرآنی است به تبیین علوم قرآنی می پردازیم!

علوم قرآنی مجموعه ای از مباحثی است که موضوع و محور آنها قرآن کریم است و ابعاد گوناگون آن را مورد مطالعه و بررسی قرار می دهد. قرآن دارای ابعاد و جوانب چندی است که با هر یک از آنها موضوع خاصی از مباحث علم قرآن مرتبط می گردد. از آن جهت که کلامی است که ما را به مقصود خداوند متعال هدایت می کند، موضوع علوم تفسیر قرار می گیرد که در آن علم، معانی و تفاسیر قرآن و مدلولات الفاظ آن شرح داده می شود. قرآن به عنوان یکی از مصادر سریع و فزاینده گذاری موضوع علم آیات الاحکام و به عنوان دلیل سند نبوت محمد (ص) اعجاز القرآن است. از جهت ارتباط با حوادث معینی که در عصر نزول آن اتفاق افتاده موضوع اسباب نزول و به اعتبار خواندنی بودنش موضوع علم قراءت و تجوید و به اعتبار نوشتنی بودنش موضوع علم رسم الخط قرار می گیرد.

برخی مباحث محوری و مهم مانند نزول قرآن، فائده اعجاز، محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ در بیشتر کتابها مورد بحث قرار می گیرد. یکی از آثار برجسته در علوم قرآنی کتاب التمهید فی علوم القرآن، تألیف استاد معرفت در شش جلد که جلد نخست آن به بحث وحی و مباحث تاریخ قرآن، جلد دوم آن، به بحث قراءات و ناسخ و منسوخ و جلد سوم آن به بحث محکم و متشابه سه جلد دیگر آن به اعجاز قرآن می پردازد.

تاریخچه علوم قرآن

البته برای آن که مروری بر فهرست مباحث علوم قرآنی شده باشد و تصویری از کلیات آن را پیش رو داشته باشیم بهتر است به تقسیم‌بندی ذیل توجه شود:

تاریخچه تدوین علوم قرآنی

پرداختن به تعلیم و تعلم، قراءت، حفظ، کتابت و تفسیر قرآن از همان دوران رسول اکرم و پیش‌تر بوده است. بنابر این برخی از علوم قرآن به صورت شفاهی مورد داشته است، بدون اینکه نام این علم را به همراه داشته باشد. آغاز تدوین در علم قرآن به دوران تابعان و قرن دوم و حتی آخر قرن اول هجری باز می‌گردد که تألیفات در قراءت، اعراب القرآن، اسباب النزول، ناسخ و منسوخ و تفسیر تدوین شدند. به عنوان نمونه می‌توان از کتاب یحیی بن یعمر (۸۹م) در قراءت و از ابن کثیر (۱۴۱م) از شاگردان امام سجاد یاد کرد. در قرن سوم برخی مفسران دست‌ای از علوم قرآن را در مقدمه یا لایه لای تفاسیرشان گردآوری کردند، در این میان از «تفسیر طبری» می‌توان نام برد که در مقدمه آن نه مورد از علم قرآن آمده است. سپس، دانش‌های مربوط به علوم قرآن با این عنوان به رشته تحریر درآمد. در این مرحله میان علوم قرآنی و علم تفسیر که جزئی از علوم قرآنی بود، بدایه افتاد و هر کدام به شکل مستقلی رخ نمودند. درباره زمان پیدایش اصطلاح جدید علوم قرآنی و مرزبندی آن، نظرات گوناگونی ارائه شده است، بیشتر دانشمندان این امر را مربوط به قرن ششم تا هفتم و بعد آن می‌دانند. در آن زمان ابن جوزی (۵۹۷م) دو کتاب را به نام‌های «(فنون الافنان فی عیون علوم القرآن)»

شامل ده نوع از انواع علوم قرآن و ((المجتبی فی علوم القرآن)) تألیف کرد. آغاز تدوین این فن را شروع قرن پنجم می‌داند. بدین ترتیب اصطلاح علوم قرآنی در اواخر قرن دوم پدید آمده است، ولی چون عنوان رایجی نبوده و به صورت نام علمی خاص در نیامده بوده است، بنابراین بهتر است پیدایش عنوان علوم قرآن را برای اولین بار، اواخر قرن چهارم بدانیم.

((البرهان فی علوم القرآن)) تألیف بدرالدین زرکشی (۷۹۴م) اولین کتاب جامع در علوم قرآن شمرده می‌شود که نگارنده آن با تلاش گسترده و بهره‌مندی از کتابهای پیشینیان خود، تمامی علوم قرآنی را در ضمن ۴۷ نوع گردآوری کرد.

دانش‌های لغوی - قرآنی با واژه‌های دشوار و نامأنوس در قرآن که از آن تعبیر به غریب القرآن می‌شو
دانش‌های صرفی - قرآنی یا دانش تجوید که مباحث آن بیشتر، از علم صرف گردآوری شده است.

دانش‌های نحوی - قرآنی یا اعراب قرآن - اولین که مفسر بدان‌ها نیازمند است. بحث‌های بلاغی - قرآنی، شامل علوم بدیهیه: معانی، بیان و بدیع. به عبارت دیگر مقدم و مؤخر در چینش الفاظ قرآن - ارباب و اطناب، حصر و اختصاص، خبر و انشاء و مانند آن. مجاز، استعاره، تشبیه، کنایه و تعریض در قرآن. بدیع القرآن - اعجاز، بحث اعجاز قرآن به اعتبار آن که بیشتر به اعجاز بیانی می‌پردازد، در حیطه بلاغت داخل می‌گردد.

بحث‌های اصولی - قرآنی؛ حجیت ظواهر قرآن، عام و خاص، مطلق و مقید، مجمل و مبین، ناسخ و منسوخ، مفهوم و منطوق و مباحثی از این دست

که از مباحث اصول فقه هستند.

دانش‌های تاریخ قرآنی؛ مباحثی مانند نزول قرآن و به عنوان مقدمه بحث، مکی و مدنی، اسباب نزول، جمع و تدوین قرآن، قرائت، رسم الخط و تحریف در این قسم می‌گنجند.

دانش‌های تاریخ تفسیری؛ مبادی و مقدمات دانش تفسیر، سیر تاریخی نقد و تطورات آن، مبانی و روش‌های تفسیری و شناسایی تفاسیر و مفسران. موضوع تفسیری؛ بنابر تعریف علوم قرآن، تفسیر را یکی از زیر مجموعه‌های آن دانست که از علوم قرآنی جدا گشته و به عنوان دانش گسترده و مستقل در کنار آن به شناخت معانی آیات قرآن می‌پردازد.

البته به خاطر تنوع و تعدد علوم قرآن، نباید همه را در یک مرتبه از اهمیت دانست، بلکه برخی مباحث و گاه در یک مبحث، برخی مسائل، از حساسیت و اهمیت بالاتری برخوردار خواهند بود. به عنوان نمونه وحیانی و معجزه بودن، تحریف ناپذیری و بردآوری و تدوین قرآن از جمله مسائل پایه‌ای هستند که بر مسائلی مانند شناخت راه‌های غیر مجازی یا دخیل در قرآن مقدم خواهند بود. علوم قرآنی نه تنها زمینه ساز نفس است بلکه بسیار اتفاق می‌افتد که خود نیز تفسیر قرآن و آشنایی با ظرافت و احکام آن است.